

מוסדות
**דרבי
 תורה**

בנשיאות מרן הגאון
 רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

תחילת יספרו

הלכה

מאח ברכות בכל יום

פרשת ויקהל פקודי – החודש תשפ"א

שנה כ"ג – קובץ כ"ב [תש"ס]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

יעמדו על הברכה

המזכים את הרבים בהפצת תורתו
של מרן הגאב"ד שליט"א

השיעור השבועי מוקדש

לעילוי נשמתה

של האשה החשובה

מרת גיטל

בת ר' זנוויל דב ע"ה

וינשטיין

נלב"ע כ"ד אדר

בחכמתה, באיכפתיותה, באעילותה, ובכשרונותיה
השקיעה זהתמסרה למשפחתה ולקהילתה

הונצח ע"י בנה ידידינו עוז

הר"ר דוד וינשטיין הי"ו ומשפחתו

פרשת ויקהל פקודי - החודש

מאה ברכות בכל יום

"ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן" (ל"ח כ"ז).

כתב בבעל הטורים שתיקנו לברך מאה ברכות בכל יום כנגד מאת אדנים שבמשכן, ומכאן רמז למאה ברכות בכל יום.

ונבאר הלכה זו.

הנה הלכה פסוקה ברמב"ם (הל' תפילה פ"ז הי"ד) ובשו"ע (או"ח סימן מ"ו ס"ג) שחייב לברך מאה ברכות בכל יום, ומצינו כמה טעמים ומקורות להלכה זו, ונבאר.

הנה מקור הלכה זו במנחות (מ"ג ע"ב):

"תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך". וברש"י "מה ה' אלהיך וגו' - קרי ביה מאה". ועיין בזוה"ק (ח"ב קכ"ז ע"א וח"ג רנ"ד ע"א) "אל תקרי מה אלא מאה".

ב. ועוד מצינו במדרש (במדבר רבה פרשה י"ח סימן כ"א ותנחומא פר' קרח סימן י"ב) שדוד המלך תיקן הלכה זו בשעת המגיפה כאשר בירושלים עיה"ק היו מתים כל יום כמאה אנשים במגיפה ועמד ותיקן שיברכו מאה ברכות בכל יום ופסקה המגיפה, ודרשו כן מדכתיב (שמואל ב' כ"ג א') "נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על" ע"ל בגמטריא ק'.

והטור הביא מאמר זה בשם נטרונאי גאון (סימן מ"ו), ובשבלי הלקט (ענין תפלה סימן א') כתב שמצא טעם זה בשם רבינו שלמה, עי"ש.

ג. בספר כלבו (סימן קכ"ב) וכן היא בדרשת מהר"י שועיב תלמיד הרשב"א (פרשת עקב ד"ה ועתה נפרש) כתבו שתיבת מודים בברכת ההודאה בגמט' מאה, ומכאן שעיקר ההודאה להקב"ה בכל יום ויום ע"י מאה ברכות.

מאה ברכות בכל יום

ד. בשו"ת יוסף אומץ (סימן נ') כתב שראה בספר כתנות אור לבעל פנים מאירות (פרשת נצבים) שמאה ברכות באים לכפר על צ"ח קללות שבמשנה תורה, ושוב מצא שכבר כתב כן בספר הרוקח (סימן ש"כ), עי"ש.

ב

מה"ת או מדרבנן

הנה הרמב"ם (סהמ"צ שרש א') הביא שהבה"ג מנה מצוה זו בהדי תרי"ג מצוות והרמב"ם דחה דבריו, דאין כאן אלא מצוה מדרבנן ואין מצוות דרבנן בכלל מנין התרי"ג.

ואף דמשמע לכאורה שדעת הבה"ג דאכן הוי זאת מצוה דאורייתא ומה שדרשו במנחות הוי דרשה גמורה, באמת נראה טפי דכו"ע מודים דאין כאן אלא מצוה מדרבנן, ובאמת אין לנו ברכה דאורייתא מלבד ברכות המזון וברכות התורה לדעת חלק מהפוסקים, אלא שדעת הבה"ג שאף מצוות מדרבנן שהסמיכו על המקראות הוי בכלל המנין כידוע.

וביותר נראה כן מדברי התוס' (מנחות שם) שפירשו בכמה דרכים איך למדו הלכה זו מדכתיב "מה ה"א שואל מעמך" הלא מה כתיב ולא מאה, והביאו בשם ר"ת דמאה אותיות חסר אחת יש בפסוק זה, וכאשר הקרי הוא שואל מלא, ולא כדכתיב שאל חסר אכן יש בו ק' אותיות, ועוד דאם קוראים מאה ולא מה יש ק' אותיות. ועוד כתבו שם בתוס' פירוש אחר, דבא"ת ב"ש מ"ה הם צ"י שהם בגמטריה ק', עי"ש.

וברור שכל הפירושים הללו הם בדרך רמז ואסמכתא ולא בדרך דרשה גמורה וילפותא, וכך כתב עוד הראבי"ה (מס' ברכות סימן קמ"ו) דהלכה זו תיקנו חכמים ואסמכוה אקרא, עי"ש.

אמנם בספר המנהיג לרבינו אברהם בן נתן הירחי (עמוד ו' – דפוס ווארשא) כתב "ודבר זה מסורת בידינו מאבותינו למשה מסיני, שיש לברך מאה ברכות בכל יום מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים".

מאה ברכות בכל יום

ולכאורה משמע מדבריו דהוי הלכה למשה מסיני, אך יש לתמוה זו מנין לו, ומה הכרח יש לומר כן.

ומשו"כ נראה אף בדבריו שאין כוונתו להלממ"ס אלא דהוי תקנה שתקן משה רבינו, וכך משמע מהמשך דבריו שם "ונראים הדברים שאחר שיסדם משה רבינו ע"ה, שכחום וחזר ויסדם דוד המלך כלפי מה שראה שהיו מתים מאה בכל יום וכו', ושוב שכחום וחזרו חכמי התלמוד ויסדום כמו שמפורש בברכות בירושלמי", ודוק בזה.

והנה במנחות שם אמרו "רב חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו באיספרמקי ומגדי". וכ"ה בטור ובשו"ע (סימן ר"צ ס"א).

ובמחזיק ברכה להחיד"א (שם) דקדק מדאמרו שכך נהג רב חייא משמע שאין זה מעיקר הדין אלא מדת חסידות, עי"ש.

אך לכאורה מבואר להדיא מדברי הגמ' והפוסקים דחייב גמור יש כאן ולא מדת חסידות בעלמא דהלא אמרו "חייב אדם לברך מאב ברכות בכל יום", וכ"ה לשון הרמב"ם והשו"ע, כנ"ל.

אך יש מקום לומר דחייב זה מבוסס על הברכות שאכן תיקנו חכמים לברך בכל יום ויום, והרמב"ם והטור אכן הלכו ומנו מהן אותן מאה ברכות, וכונתם לומר דכל הברכות הללו חובה המה ולא רשות, אבל בימים שלא מברכים בהם מאה ברכות בסדר היום, החייב להשלים מאה ברכות ע"י אכילת פירות ומעדנים אינו מעיקר הדין אלא מדת חסידות בלבד. ואכן לא כתוב בשו"ע שחייב להשלים, אלא ירבה בברכות, עי"ש. ודו"ק בזה. ועדיין צ"ע.

ג

האם נשים בכלל חייב זה

והנה יש לעיין האם גם נשים חייבות לברך מאה ברכות בכל יום. ולא מצינו לאחר מרבתינו הראשונים וגדולי הפוסקים שכתבו שגם נשים בכלל. ולכאורה יש להוכיח שפטורות הן. דהלא מבואר בשו"ע דבשבת ויו"ט יש להרבות בברכות כדי להשלים, כיון שבשבת יש פחות ברכות בתפילת העמידה, ויש לתמוה שלא מצינו הלכה דהנשים

מאה ברכות בכל יום

צריכות להרבות בברכות על הפירות כדי להשלים מאה ברכות בכל יום, שהרי הן פטורות מכמה וכמה ברכות, וחסר להם מן המנין בכל יום, שהרי אינן מברכות על הציצית והתפילין, ואינן אומרות קריאת שמע בברכותיה, ונחלקו הפוסקים אם מברכות ברכות התורה.

ועוד דהרי כתב המגן אברהם (סימן ק"ו סק"ב) דנשי דידן כלל לא נהגו להתפלל תפילת העמידה ויוצאות ידי חובת תפילה בתפילה ובקשה שאומרות כל בוקר, ולמה לא מצינו שעליהם להשלים מאה ברכות על הפירות וכדומה.

ולענ"ד זה ראייה גדולה שאין הנשים בכלל מצוה זו, אלא שטעמא בעי, דהלא מצוה זו לאו זמן גרמא, דאין זמן מסויים מתי צריך לברך מאה ברכות אלה, אלא שיברך אותם בכל יום.

והנה בקידושין (ל"ד ע"א) אמרו דאין להקיש מזוזה לתלמוד תורה לפטור את הנשים ממזוזה כיון דבמזוזה כתיב למען ירבו ימיכם, וכי "גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי".

ולכאורה יש לומר דאם מאה ברכות בכל יום יש בהם להציל מן המגיפה כמבואר לעיל לגבי תקנת דוד מלך ישראל, וכי נשי לא בעי חיי, ואם כן פשיטא דיש לחייב אף את הנשים במצוה זו.

אך באמת אין לדמות בזה מאה ברכות למזוזה דעד כאן לא אמרו אלא במזוזה דמקרא מלא דיבר הכתוב למען ירבו ימיכם, הרי שכל המקיים מצוה זו מתברך באריכות ימים ושנים, משא"כ במאה ברכות שאין כאן אלא סגולה בעלמא שגילה דוד המלך, ובפרט לפי מה שכתב בספר המנהיג שמושה רבינו תיקן מצוה זו אלא שנשתכח וחזר דוד ויסדה.

אך מ"מ צ"ע למה נשים אינם בכלל מצוה זו.

ולענ"ד נראה בזה דכל עיקר מצוה זו לא תיקנו אלא לאנשים שבסדר יומם אכן מברכים מאה ברכות בכל יום וכמפורש ברמב"ם, בטור ובמשנה ברורה שם, ולא באו לזרז אלא למזורזים, ואף להזהיר שאם במקרה חיסר חלק מן הברכות כגון ביום הכיפורים או בימי התענית שאינו מברך על המזון או מכל סיבה אחרת שעליו להשלים,

מאה ברכות בכל יום

ואילולי שבסדר יומו של אדם מישראל אכן מברך הוא מאה ברכות בכל יום לא היו מחדשים הלכה זו שעליו להמציא המצאות ולחדש דרכים לברך מאה ברכות.

ומשום כן נראה דאין הלכה זו אמורה אלא באנשים אבל נשים שבסדר יומם אין עליהם לברך מאה ברכות באמת לא תיקנו שיברכו מאה ברכות בכל יום, ובאמת לא מסתבר שעל האדם לאכול ולשתות ולהריח בשמים וכדו' כדי לברך, אלא אדרבה כל עיקר מהות ברכות הנהנין אינה אלא דכאשר האדם בא להנות מן העולם עליו לברך את ה', על חסדו וטובו ועל הנהנה לברך, ולא על המברך להנות כדי לברך.

ודו"ק בזה, כי אף שהדברים נראין דברי חידוש לענ"ד הם פשוטים ומתיישבים על הלב.

ד

בדרכים להשלים מאה ברכות

הנה כבר מצינן בטור ושו"ע שבשבת ויו"ט על האדם להשלים מאה ברכות וכמבואר בגמ' שכך נהג רב חייה כנ"ל.

ובדברי הראשונים מצינו כמה חידושים ומנהגים כיצד להשלים ברכות אלה.

א. כתב בספר כלבו (סוס"י ל"ז):

"יש מקומות שנהגו לומר אין כאלהינו אחר תפלת מוסף אחד שבת ואחד יום טוב כדי להשלים מאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום כי בשבת וביום טוב אין אדם מתפלל מי"ח ברכות רק ז' נמצא שיצאו מהן ל"ג ברכות בין ערבית בין שחרית ומנחה ומשלימין אותן בז' ברכות של מוסף ושיש שבסעודה שלישית וכ' כנוים שיש באין כאלהינו שכל אחד מהן עולה להשלים ברכה אחת נמצאו נשלמו ל"ג ברכות שהיו חסרות, ואחריו אומר פטום הקטורת והשיר שהלויים היו אומרים ובמקומות שלא נהגו לאומרו יאמרו ברכות אחרות להשלים מנין המאה ברכות כמו שאמרו רז"ל בפרק התכלת רב אשי בשבת וביום טוב ממלא להו במיני מגדי ופירות".

ב. הנה נחלקו הדרכי משה (סימן רמ"ט סק"ד) והמגן אברהם (שם סק"ו) בסעודות שבת לאחר קידושא רבה אם מותר לאכול גרימזל (מזונות) לאחר קידוש לפני סעודת

מאה ברכות בכל יום

הפת. לדעת הדרכי משה כיון שהלכה כרבי יוסי (פסחים ק' ע"א) שמותר לאכול ערב שבת מן המנחה ולמעלה הרי שאין צריך לאכול סעודת שבת לתיאבון ומותר לאכול מזונות לפני סעודת שבת. והמגן אברהם דחה את דברי הדרכי משה ונקט דבודאי מצוה לכתחלה לאכול סעודת שבת לתיאבון ולכן אין לאכול מאכל זה לפני סעודת הפת.

ומתוך עיון בדברי המגן אברהם והמחצית השקל שפירש את דבריו, ברור ששניהם לא ראו את דברי האור זרוע במקורן, וטעו לחשוב שבאור זרוע אוסר והרמ"א חולק עליו לקולא, אך באמת כל דברי הדרכי משה שם אינם אלא העתקה מדברי האור זרוע, ולאחר שהביא האור זרוע את מי שאוסר כתב להתיר, והביא שכך נהג רבינו קלונימוס כדי להשלים מאה ברכות.

ואילו ידע המגן אברהם שבר פלוגתיה הוא האור זרוע עצמו, נראה שהיה מכריז ראשו ולא היה חולק עליו.

וז"ל האור זרוע (הל' ערב שבת סימן כ"א):

"פי' ה"ר אליעזר ממייץ זצ"ל מצוה לבר ישראל שיאכל סעודת שבת לתיאבון כדגרסינן בערבי פסחים בריש גמרא לא יאכל אדם בע"ש מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, ואף על גב דפסיק התם הלכה כר' יוסי הכא משמע הפסקה אבל להתחיל לאכול אין הלכה כמותו. ועיקר סעודת שבת בלחם תלוי... דלא חשיב סעודות שבת אלא מידי דשייך ביי' למימור בהמ"ז שמזכיר בו של שבת ואיזו זה הלחם דאי שאר אוכלים לא שייך בהו כי אם מעין שלש... ומאחר שהוא כך דסעודת שבת היינו לחם צריך למיכליה לתאבון לכל בן ברית אסור למיכל אותו גירמזל"י בשבת קודם הסעודה משום דלא אכיל עיקר סעודת שבת לתיאבון והעושהו לא ניתן להשבון עכ"ל".

ושוב הביא האור זרוע מדברי הרשב"ם להקל, וכתב:

"ולפ"ד משמע שמותר לאכול גירמזל"י קודם שיאכל הלחם אף על פי שעיקר סעודת שבת הוא לחם הא קיי"ל כר' יוסי שמותר להתחיל ולאכול אפי' לאחר ט' שעות וקיי"ל נמי כותיה שאין מפסיקין אלא פורס מפה ומקדש. ש"מ דלא בעינן ליכנס לשבת כשהוא תאוה. וכן נמצא כתוב בתשובות דערב שבת לאחר שקידש על היין היו מביאים גירמזל"י לפני רבינו קלונימוס ולפני הזקנים והיו מברכים עליהם בורא מיני מזונות

מאה ברכות בכל יום

ואחר כך ברכה אחת מעין ג' כדי להרבות ולהשלים מאה ברכות ואח"כ היו אוכלים ללחם וצרכי הסעודה".

ואפשר דבאמת מודה אף האור זרוע שודאי ראוי לאכול סעודת שבת לתיאבון, אך מ"מ כדי להשלים מאה ברכות נהגו לאכול סעודת שבת לתיאבון, אף מ"מ כדי להשלים מאה ברכות נהגו לאכול את הגרימזל"י לפני סעודת שבת.

ודו"ק בזה.

ה

ברכה שאינה צריכה כדי להשלים מאה ברכות

כתב בשו"ע (סימן רט"ו ס"ד):

"כל המברך ברכה שאינה צריכה, הר"ז נושא שם שמים לשוא, והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן". ומקור הלכה זו בברכות (ל"ג ע"א).

ובאמת ביארתי במק"א שאין כוונת הגמ' והשו"ע אלא במי שמברך ברכה לבטלה, אלא דשיגרת הלשון של חז"ל ברכה שאינה צריכה היינו בלכה לבטלה, אבל בלשון הפוסקים האחרונים ברכה שאינה צריכה לאו היינו ברכה לבטלה, וברכה שאינה צריכה הוי כאשר האדם גורם בחנם לצורך לברך כאשר היה יכול להימנע מכך.

ונחלקו השל"ה והמגן אברהם אם מותר לברך ברכה שאינה צריכה כדי להשלים מאה ברכות בשבת.

השל"ה (מס' שבת נר מצוה אות מ"ז) כתב דמותר להשאיר פירות שבדרך כלל אוכלים אותם תוך הסעודה, כדי לברך עליהם ולאכול אותן לאחר סעודת השבת, כדי להשלים מאה ברכות. ואין זו ברכה לבטלה דלאחר שבירך ברכת המזון פשוט שחייב שוב לברך על מאכל זה, אלא דהוי ברכה שאינה צריכה שהלא יכול להימנע מברכה זו ולאכלו כהרגלו תוך כדי סעודה.

וז"ל השל"ה שם:

מאה ברכות בכל יום

"כתבו הפוסקים (טוש"ע סי' מ"ו ס"ג וסי' ר"צ ס"א) שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, ובשבתות וימים טובים שאין בהם כל כך ברכות, משלים אותן במיני פירות, כן פשוט במנחות (מ"ג ע"ב). וכן כתב רבינו ירוחם בחלק אדם נתיב א' ח"ג, וסיים בה, והעונה אמן בשבת לקורא בתורה ולמפטיר ומכוין לבו יעלו לו להשלים, עכ"ל. וכן כתב הרא"ש בפרק הרואה (ברכות פ"ט סכ"ד). ומפני זה הטעם אומר אני, כי טוב הוא שכשיבואו פירות בשבת בתוך הסעודה, שיאחר לאכול מהם עד אחר ברכת המזון, כי ישתכר בזה ברכה אחרונה. אבל בחול לא יעשה כן, משום ברכה שאינה צריכה, וקל להבין, עכ"ל (עמק ברכה)".

והמגן אברהם (סימן רט"ו סק"ו) חלק עליו דהוי ברכה שאינה צריכה ואין לברך ברכה שאינה צריכה כדי להשלים מאה ברכות.

ושוב הביא המגן אברהם את דברי מהר"ם גלאנטי (סימן ל"ח) שכתב שמותר לו לאדם לומר לאשתו שלא תכניס לשולחן אחד ממאכלי שבת ולהגיש מאכל זה לאחר ברכת המזון כדי להשלים את מספר הברכות, ושוב הביא מכנסת הגדולה שהביא מספר הזכרונות שאף בכהאי גוונא אין ראוי להרבות בברכות שאינה צריכה, עי"ש.

והנראה בביאור מחלוקת זו, דלדעת השל"ה אין זה ברכה שאינה צריכה, דהלא צריכה וצריכה משום שמצוה לברך מאה ברכות בכל יום, וצורך הוא ואין זו ברכה שאינה צריכה. אך לשיטת המגן אברהם, אבן הבוחן אינו אלא בדיני הברכות לכשעצמן וכל שאפשר היה למנוע צורך לברך הו"ל ברכה שאינה צריכה, ודו"ק בזה.

ושאלה זו תלויה בפירוש דברי הרמב"ם. דהנה הרמב"ם (הל' תפילה פ"ז הט"ו) לאחר שכתב שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום כתב דבשבת ויו"ט ישלים ברכותיו על הפירות, ושוב כתב (שם הט"ז):

"כיצד אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו ומונה כל הברכות עד שמשלים מאה בכל יום".

ויש לעיין בכוונתו ש"אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו", וכתב הלחם משנה (בהלכה ט"ו):

מאה ברכות בכל יום

"צריך להשלים מאה ברכות מן הפירות וכו'. (שם) בשבתא וביומא טבא טרח וממלי להו באספרמקי ומגדי. ומ"ש רבינו כיצד אוכל מעט ירק מברך לפניו ולאחריו וחוזר ואוכל מעט מפרי זה וכו' קצת קשה דמשמע דה"ק שיאכל תחלה מעט מן הפרי ויברך ברכה אחרונה ואח"כ מאותו הפרי עצמו יאכל מעט וזה נראה דאסור משום דאסור לגרום בברכות, אלא נראה דרבינו ודאי לא קאמר אלא שאם אכל ירק ולא היה בדעתו לאכול יותר בעת ההיא כשיעבור אותו העת צריך שיחזור ויאכל מאותו פרי כדי להשלים והשתא לא הוי גורם בברכות שכשאכל בתחלה ובירך לבסוף לא היה בדעתו לאכול יותר".

אך לענ"ד לא משמע כן מלשון הרמב"ם. והלא עיקר דברי הרמב"ם לתת עצה איך להשלים את מאת הברכות בשבת, ולשם כך הדגיש שאוכל מעט ירק, ואוכל מעט פרי, הרי שבכוונה תחילה עושה כן, ולכאורה יש מדבריו ראייה ברורה לשיטת השל"ה.

והנראה לענ"ד דכוונת הרמב"ם כפי שמשמע מדקדוק לשונו דאוכל מעט ירק ומברך ברכה אחרונה, וחוזר ואוכל מעט פרי, דכיון שהפרי והירק שני מינים המה, ואף ברכותיהן אינן שוות, רשאי הוא לחלקן זה מזה ולא הוי כל כך ברכה שאינה צריכה, אבל באוכל מין אחד, אם פרי ואם ירק והכל ערוך מוכן על שולחנו אינו רשאי לאכול ולברך ולחזור ולברך דזה ודאי הוי ברכה שאינה צריכה, ואין הדבר תלוי אלא לפי דרכן ומנהגם והתייחסותם של בני אדם.

ושמתי אל לבי דבאמת שני נוסחאות בלשונו הזהב של הרמב"ם, ובדפוסים הישנים כתוב בנוסח הנ"ל, אבל בהוצאות הר"ש פרנקל כתוב:

"כיצד, אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו ומעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו, שתה יין מברך לפניו ולאחריו ומונה כל הברכות עד שמשלים מאה בכל יום".

הרי שאוכל ומברך על פרי זה, וחוזר ואוכל ומברך מפרי זה, אעפ"י ששניהם פירות וברכתן בורא פרי העץ. אך עדיין נראה שבדקדוק כתב "מפרי זה ומברך... ומעט מפרי זה", דמ"מ הוי שני מינים, אבל נראה פשוט שאם היה לפניו אשכול ענבים ומברך ברכה ראשונה ואחרונה על כל ענב וענב, ודאי הוי ברכה שאינה צריכה ואף לשיטת השל"ה אסור לעשות כן.

מאה ברכות בכל יום

וכיוצא בזה נראה לחלק בין דברי השל"ה לדברי מהר"ם גלאנטי, דהשל"ה מיירי כאשר הפירות כבר מונחים על שולחנו ודרכו לאכול תוך הסעודה לפני ברכת המזון, וכדי להרבות בברכות ולברך ברכה אחרונה עליהם ברצונו להניחם לאחר זמן, ולדעת השל"ה מותר לעשות כן כיון דמ"מ אין הפירות אלא קינוח סעודה ומברך עליהם ברכה ראשונה, ולדעת המגן אברהם אף בזה הוי ברכה שאינה צריכה.

אך מהר"ם גלאנטי מיירי שלא יעלו כלל פירות אלה על שולחנו לפני ברכת המזון, ובזה מסתבר להקל טפי, ואף על פי כן הסתייג המגן אברהם גם מעצה זו משום מש"כ בספר הזכרונות.

ואכן ראיתי בספר נחל איתן (הובא בספר הליקוטים במהדורת ר' שבתי פרנקל) שתמה על הלחם משנה ופירש את דברי הרמב"ם כפשוטן, עי"ש.

ובשו"ת תורה לשמה (סימן ס"ד) כתב:

"שאלה אם אוכל מזונות ורוצה לאכול תמרים ג"כ אם מותר לו לברך ברכה אחרונה על המזונות ואח"כ יאכל התמרים כדי שיברך עליהם ברכה ראשונה ואחרונה או"ד ה"ז מרבה ברכות מאחר שדעתו לאכול תמרים ג"כ יאכלם עתה קודם אחרונה של המזונות ויברך ברכה אחרונה לשניהם שיכללם ביחד. יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה. תשובה הרמב"ם ז"ל בהלכות תפלה פרק ז' הלכה י"ו פסק וז"ל כיצד אכל מעט ירק מברך לפניו ולאחריו וחוזר ואוכל מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו ומונה כל ברכה עד שישלים מאה ברכות בכל יום עכ"ל ע"ש ועל כן ה"ה בנידון השאלה דאין בזה חשש משום ברכה שאינה צריכה ונידון השאלה כ"ש הוא והטעם דהאדם רשאי לעשות סדר אכילתו כרצונו ואין אנחנו מכריחים אותו ואומרים לו אכול מזה ואכול מזה וכן אכול הכל עכשיו כדי שלא תרבה בברכות. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו".

והגאון התעלם גם מדברי הלחם משנה וגם מדברי המגן אברהם ולמד מדברי הרמב"ם דרשאי הוא לברך על המזונות לחוד, ועל התמרים לחוד, וזה כדברינו הו"ל, אבל פשוט שאם מדובר במין אחד ממש הוי ברכה שאינה צריכה. ודו"ק בכל זה.

תהלתי יספרו

תהלתי יספרו

"ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן" (ל"ח כ"ז).

"מאת האדנים. כנגד מיוסדים על אדני פז (שה"ש ה' ט"ז) וכנגדם תקנו מאה ברכות בכל יום (עיין מנחות מ"ג ע"ב)" (בעל הטורים שם).

נראה ליתן טעם ותבלין ברמז זה של רבינו הטור, דהלא פשוט שאין תכלית הענין, מאה כנגד מאה, ופשוט שיש קשר פנימי מהותי בין מאת אדני המשכן למאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום, ויש להתבונן מה קשר זה.

ונראה דכשם שהאדנים הם יסוד כל המשכן כולו, וללא האדנים יתרופפו הקרשים וכל המשכן תתפרק ותיפול, כך מאה הברכות הן יסוד משכן ה' שבלב האדם, הם מאה הברכות וההודאות שהאדם מברך בכל יום.

ומקובלני מהחזון איש שיסוד ועיקר בעבודת ה' לברך ברכת הנהנין בכוונה, דהלא דרכו של אדם לאכול ולשתות פעמים רבות ביום, ובדרך כלל מבליעים ברכות אלה בהיסח הדעת, וללא כונה כלל, רק שפתיו נעות וקולו אינו נשמע, ולבו בל עמו. אם ירגיל אדם את עצמו לברך ברכות בכוונה הראויה נמצא עובד את ה' כל ימיו ושנותיו. (עיין מנחת אשר שיחות על התורה מאמר "והיה עקב תשמעון").

וכך הוא בכל מאת הברכות שאדם מברך בכל יום, ולא יפלא שאכן מאת הברכות כנגד מאת האדנים, שכל משכן ה' עומד עליהם.

ועוד כי ההודאה היא יסוד הכל והיא תמצית ותכלית עבודת האדם.

וכך כתב הרמב"ן (סוף פר' בא):

"מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים

תהלתי יספרו

הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם".

זו היא החפץ הבלעדי של א-ל עליון בעולם שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו.

שידע ושיודה, שני ענינים יש כאן ושתי מצוות שונות. הראשונה שידע האדם, שהרי רבים הם בני האדם המתהלכים בעולם כאילו שלהם הוא, כאילו אדוני הארץ המה בהרגשת "כוחי ועצם ידי עשו לי את החיל הזה" (דברים ח' י"ז), ולא ידעו ולא יבינו יושבי חשך וצלמות אלה, שאלמלא הקב"ה עוזרו כאין וכאפס הוא בטל ומבוטל כעפרא דארעא.

"וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל" (דברים ח' י"ח).

שטף החיים ושגרתו, הם המטעים את לב האבן לחשוב שחוקי הטבע הם השולטים בעולם, כחו של אדם חכמתו ותושייתו הם אשר יאפשרו לו להצליח ולעשות חיל, ולא ידעו ולא יבינו את שאמר שלמה בחכמתו.

"שבת י וראה תחת השמש כי לא לקלים המירוץ ולא לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עשר וגם לא ליודעים חן כי עת ופגע יקרה את כולם... כי גם לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים רעה וכצפרים האחוזות בפח כהם יוקשים בני האדם לעת רעה כשתפול עליהם פתאום" (קהלת ט').

ופירש רש"י שם:

"כהם יוקשים בני האדם – במכשול קטן וחלש כמו המצודה הרעה והפח נכשלים בני האדם בעת פקודת רעתם כשבא עתם ליפול הרעה עליהם פתאום במצודה רעה".

תהלתי יספרו

הלא הגבור שבגבורים כעלה נדף הוא כשבא יומו, וחכם הרזים ככסיל ההולך בחושך הוא מול פגעי השעה, ומקרה אחד יקרה את כולם, והלואי שיכירו שהיושב במרומים הוא שעיניו צופיות על כל הליכות בני האדם, הוא שבראם, והוא שיושב ומפרנס מביצי כנים עד קרני ראמים.

וכאשר ידע האדם ממילא גם "יודה לאלקיו שבראו" ולא יהא כנבל הכפוי טובה למקום, וכמו שהוכיח משה רבינו את בני ישראל "עם נבל ולא חכם, הלה' תגמלו זאת הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוונך" (דברים ל"ב ו').

ועוד החכמנו להבין מדברי חכמים וחידותם שמלבד הידיעה וההודאה, חובה נוספת רובצת עלינו, "פרסומי ניסא", לגלות ולהודיע לכל באי עולם את נסי ה' וכחו הגדול כדי שיתגדל ויתקדש שמיה רבא, יכירו וידעו כל יושבי תבל כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד!

וכך אמר דוד בתהלותיו (תהלים ק"ז ח') "יודו לה' חסדו, ונפלאותיו לבני אדם" ועוד אמר נעים זמירות ישראל (שם קמ"ה כ"א) "תהלת ה' ידבר פי, ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד", עלינו להודות לה' בשער בת רבים כדי שישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לו כתר מלוכה.

ועל ידי מאה ברכות בכל יום בכוונה, זוכה האדם להתבוננות רציפה שהכל בידי שמים, תוך כדי הודאתו לבורא עולם.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לם

